
**THE IMPACT OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON ECONOMIC GROWTH:
THE CASE STUDY OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA****Kostadinka Panova**

University Goce Delcev, Stip, Macedonia, kostadinka.cabuleva@ugd.edu.mk

Emilija Miteva-Kacarski

University Goce Delcev, Stip, Macedonia, emilija.miteva@ugd.edu.mk

Vlatko Paceskoki

University Goce Delcev, Stip, Macedonia, vlatko.paceskoski@ugd.edu.mk

Abstract: The inflow of foreign direct investment (FDI) is considered to be the main driving force of transition countries and an important driver of growth and technology transfer. Given that foreign firms are setting up product lines in host countries, increased investment, employment and exports from these firms help boost economic growth. Indirectly, foreign firms could also contribute to improving productivity through the transfer of new technologies, professional management, skills training and good practices. The Republic of Macedonia is a country in transition and is still facing economic reforms and therefore it is considered that FDI is one of the relevant factors that influence the acceleration of the economic growth process. Taking into account the fact that FDI has an important role for the Republic of Macedonia, this paper presents the influence of foreign direct investment on economic growth in the period from 1994 to 2016.

Keywords: foreign direct investment, gross domestic product, The Republic of Macedonia.

**ВЛИЈАНИЕТО НА СТРАНСКИТЕ ДИРЕКТНИ ИНВЕСТИЦИИ ВРЗ
ЕКОНОМСКИОТ РАСТ: СЛУЧАЈОТ СО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА****Костадинка Панова**

Универзитет Гоце Делчев-Штип, Македонија, kostadinka.cabuleva@ugd.edu.mk

Емилија Митева-Кацарски

Универзитет Гоце Делчев-Штип, Македонија, emilija.miteva@ugd.edu.mk

Влатко Пачешкоски

Универзитет Гоце Делчев-Штип, Македонија, vlatko.paceskoski@ugd.edu.mk

Резиме: Приливот на странските директни инвестиции се смета за главна движечка сила на земјите во транзиција и важен двигател на растот и трансферот на технологии. Со оглед на тоа што странските фирми ги поставуваат производните линии во земјите домаќини, зголемените инвестиции, вработувањето и извозот од овие фирми помагаат во зајакнувањето на економскиот раст. Индиректно, странските фирми, исто така, би можеле да придонесат за подобрување на продуктивноста преку трансфер на нови технологии, професионален менаџмент, обука за вештини и добри практики. Македонија е земја во транзиција и сè уште се соочува со економски реформи и затоа се смета дека СДИ се еден од релевантните фактори кои влијаат врз забрзувањето на процесот на економски раст. Имајќи го предвид фактот дека СДИ имаат важна улога за Македонија, во овој труд е презентирано влијанието на странските директни инвестиции врз економскиот раст во временскиот период од 1994 до 2016 година.

Клучни зборови: странски директни инвестиции, бруто домашен производ, Република Македонија.

1. ВОВЕД

Главната цел на земјите во транзиција е да се постигне стабилен, долгорочен економски раст и развој кој ќе се базира на зголемување на инвестициите, подобрување на технолошката основа на овие земји и зголемување на конкурентноста на нивните производи на меѓународниот пазар. За постигнување на оваа цел или еден од најчесто користените начини за релативно кратко време да се зголеми економскиот раст се странските директни инвестиции (СДИ). Теоретската литература укажува дека СДИ влијаат врз економскиот раст и невработеноста на повеќе начини и тоа преку: трансфер на технологија и know-how,

надоградување на вештините и знаењата на работната сила, интеграција во глобалната економија, зголемување на конкуренцијата во земјата–домаќин, развој и реорганизација на домашните фирми.

Во текот на периодот на транзиција Македонија како мала економија имаше недоволен износ и слаб квалитет на приливот на СДИ во текот на целиот транзициски период. Меѓутоа Македонија е земја која има свои особености во приливот на странски директни инвестиции и која користи или сака да ги користи странските директни инвестиции како форма на брз раст на својата економија. Поволната географска положба, пристапот до Европски пазари, преку склучените билатерални, регионални и мултилатерални договори, макроекономска стабилност, десетгодишните даночни ослободувања се само дел од силните страни на држават за привлекување на СДИ. Во изминативе години Македонија спроведе серија мерки и реформи насочени кон привлекување странски инвестиции, кои со себе повлекуваа разни привилегии за странските компании. Во оваа трка за странски директни инвестиции не беше влезена само Македонија, напротив тоа беше регионална трка, во која земјите се натпреваруваа кој ќе понуди пониски даночни стапки и други поволности сè со цел привлекување на странските инвеститори. За правилно поставување на стратегијата за привлекување на СДИ е потребно постојано да се следи ситуацијата, состојбата на меѓународното движење на капиталот на светско и регионално ниво и преку постојана анализа да се отстрануваат ограничувањата и зголемуваат можностите за привлекување на СДИ.

2. ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРА

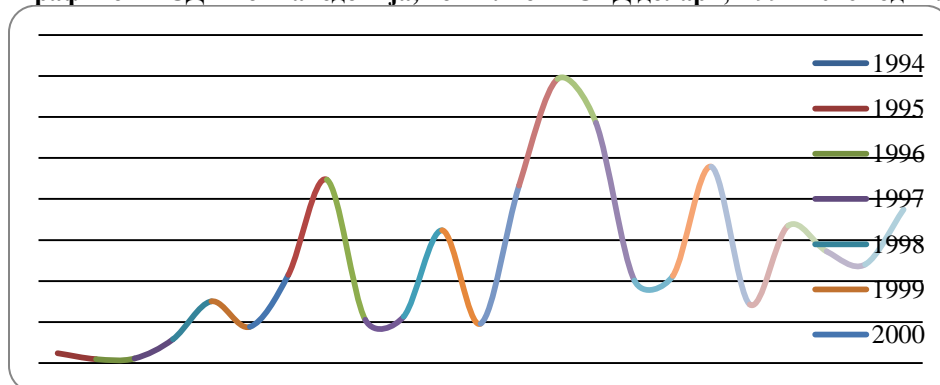
Дилемата околу односот (релацијата) на СДИ и економскиот раст овозможува пристап на истражување од две главни гледишта: студии кои идентификуваат позитивна врска помеѓу овие две променливи и студии кои идентификуваат негативна врска. Студиите кои идентификуваа негативна врска како резултат на истражување се значително намалени како број, но најважни се: Durham (2004), Lyroudi (2004), Sarkovic & Levine (2005) and Lipsey (2006). Durham во панел анализата за влијанието на СДИ врз економскиот раст, каде се земени 80 држави, членки и не членки на OECD, за период 1970-1980 година известува за негативниот ефект на СДИ. Негативната поврзаност ја демонстрираат и Lyroudi и Papanastasiou (2004, p: 98) преку Бајесовска анализа и Sarkovic и Levine (2005, p: 197) кои добиле негативни резултати земајќи во предвид одредено ниво на образование, економски и трговски развој во земјата-корисничка, бидејќи СДИ не покажале позитивно и силно влијание врз економскиот раст и "не постои никаков емпириски, транснационален и сигурен доказ за поддршка на тврдењето дека СДИ го забрзуваат економскиот развој". Постојат голем број на студии кои идентификуваа позитивна врска помеѓу СДИ и економскиот раст, како во развиените така и во земјите во развој. Неокласичната теорија ја поставува големината на локалниот пазар како основа за влез на странски капитал и микроанализата што ја спроведуваат специјалисти (Alfaro, 2003; Vu, Nou, 2009; Magwah, Tavakoli, 2004) укажува на силна врска во производствениот и услужниот сектор. Позитивната корелација помеѓу СДИ и ефектите генерирани во економијата, бара осигурување на минимално ниво на човечки капитал, економска и финансиска стабилност и одредена степен на либерализација на пазарот (UNCTAD, 1999; Sarkar, 2007). Емпириските докази генерално сугерираат позитивна и силна врска помеѓу СДИ и економскиот раст во земјите во транзиција.

3. ПРЕГЛЕД НА СДИ ВО МАКЕДОНИЈА

Од осамостувањето во 1991 година со падот на Југословенската Република, Македонија привлече многу мал дел од странските инвеститори. Во текот на 1990-тите до 2001 година приливите на СДИ во Македонија беа многу мали како резултат на неповолните надворешни состојби, домашните политички прашања, односно граѓанските немири во Македонија, како и трговското ембарго што Грција го наметна поради спорот помеѓу двете земји. Со стабилизација на политичката ситуација од 2001 година па натму, ситуацијата малку се промени, што резултираше со економски раст и повисоки приливи на СДИ. Приливите на СДИ главно беа резултат на приватизацијата. Последните години деловното опкружување значително се подобри, а владата многу активно работеше на промоција на инвестиции за да привлече внимание на потенцијалните инвеститори.

Движењето на СДИ во Македонија за временски период 1994-2016 година е прикажан во графикон 1.

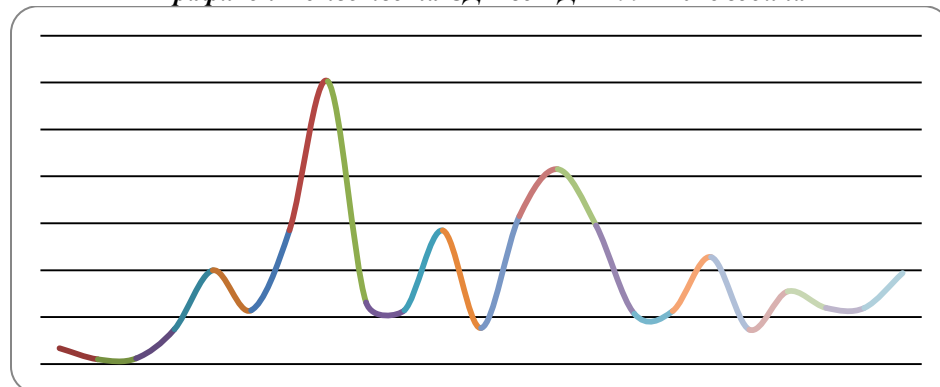
Графикон 1 СДИ во Македонија, во милиони САД долари, 1994-2016 година

Source: UNCTAD STAT

Пред 1998 година СДИ беа занемарливи, во 1995 година тие беа на ниво помалку од 10 милиони евра. Меѓутоа, како што може да се забележи од графикон 1, од 1996 година па нааму тие постепено растат. Во 1998 година е забележен значајно зголемување на СДИ кои изнесуваат приближно 150 милиони САД долари, а во 1999 година следи нивно опаѓање на само 88 милиони САД долари, главно поради политички ризик и ескалацијата на кризата во регионот. Во 2001 година е постигнато највисокото ниво од околу 470 милиони евра. Тоа високо достигнување се должеше на тоа што за време на процесот на приватизација, странски инвеститори преземаа големи банки и компании. Најголемото преземање беше изведено од страна на „Маѓар Телеком“ (Групацијата „Дојче Телеком“), кој го купи националниот телекомуникациски оператор. Кризата од 2001 година предизвика драстичен пад на СДИ во 2002 и 2003 година. Сепак, како резултат на големите напори за постигнување економска и политичка стабилизација, СДИ бележат нагорен тренд почнувајќи од 2004 година. Од 2006 до 2008 година забележан е значаен нов бран на инвестиции, главно резултат на неколку приватизации во енергетскиот сектор и одредени гринфилд-инвестиции во слободните економски зони. Светската економска криза доведе до пад на приливот на инвестиции, во 2008 година имаше мало намалување меѓутоа во 2009 година се забележа значителен пад од 585,77 милиони долари во 2008 година на 201,4 милиони долари во 2009 година. За време на 2010 година се појавија првите знаци за враќање на претходниот интерес на инвеститорите. Сепак, нивото на СДИ забележа само мало зголемување во споредба со претходната година. Во 2011 година, нивото на СДИ се зголеми забележително во споредба со претходните две години. Се постигнаа договори за неколку нови гринфилд-инвестиции, главно во слободните економски зони, чија реализација започна во 2012 година. Во наредните години има осцилаторни движења на странски директни инвестиции. Учеството на СДИ во БДП за период од 1994 до 2016 година е прикажан во графикон 2.

Графикон 2 Учество на СДИ во БДП 1994-2016 година

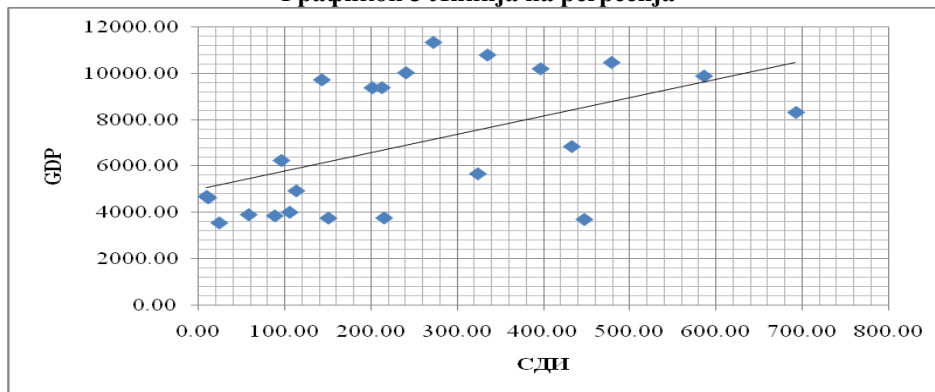

Пресметка на авторите

Во периодот од 1994 до 2016 година просечното годишно учество на СДИ во БДП изнесува 3.81%, со минимално учество од 0.21% во 1995 година и максимално од 12.66% во 2001 година. Ова може да се објасни од разни причини. Потенцијалните странски инвеститори се чувствителни на бројни фактори при донесувањето на одлуки за инвестирање во странство, почнувајќи од големината на пазарот, економските случувања и општите перспективи за раст на економијата, и понатаму кон бизнис-климата, целокупната инфраструктура, регулаторните и административните прашања. Најголем прилив во македонската историја е регистриран во 2001 година кога Владата го продаде Македонски телеком на унгарскиот МАТАВ и со тоа СДИ создадоа 12% од номиналниот БДП на земјата. Но мора да се забележи дека приливите на СДИ беа прилично посилни и во периодот 2005-2008 година, што се совпадна со посилниот раст на БДП во овие години.

Врз основа на податоците за СДИ и БДП на Македонија за анализираниот период во следниот графикон е претставен дијаграмот на растурање.

Графикон 3 Линија на регресија

Од презентираниите податоци се констатира дека линијата на регресија покажува тенденција на раст или дека растот на СДИ е проследен со раст на БДП.

4. ДАТА И МЕТОДОЛОГИЈА

Овој дел ги опишува методите кои ги користиме за пристап до односите меѓу СДИ и економскиот раст. Користиме проста линеарна регресија и емпириската анализа се спроведува со користење на годишни податоци за периодите од 1994 до 2016 година. Годишните податоци за појавите се превземени од United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD).

Моделот на линеарен тренд е линеарна функција на една независно променлива големина и се определува со равенството:

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 X_{li} + \varepsilon_i$$

каде:

y_i - зависна променлива

X_{li} независна променлива

ε_i случајна грешка

Општата форма на проценетиот модел ја има следнава формула

$$\ln GDP = \beta_0 + \beta_1 \ln FDI$$

Корелационата анализа која ја одредува силата на зависноста меѓу променливите е пресметена со Пирсоновиот коефициент. Пирсоновиот коефициент на корелација во табела 1 ни покажува дека постои значајна директна корелација (0.548) помеѓу СДИ и БДП за анализиранот период.

Table 1 Correlations

		lngdp	lnfdi
Pearson Correlation	lngdp	1.000	.548
	lnfdi	.548	1.000
Sig. (1-tailed)	lngdp	.	.003
	lnfdi	.003	.
N	lngdp	23	23
	lnfdi	23	23

Користејќи го F-тестот со вредност $F=9.003$; степени на слобода $df_1=1$ and $df_2=21$ и критичн вредност на $F_{1,21}=8.64$, H_0 се одбива според правилото: $F > F_{1,21}$ и се прифаќа алтернативната хипотеза (БДП во анализираниот период зависи од странските директни инвестиции), т.е. односот помеѓу СДИ и БДП е статистички значаен (Newbold et al, 2007). Добиениот коефициент на детерминација во табела 2 ни го покажува учеството (процентот) на објаснетиот варијабилитет во вкупниот, односно, во конкретниов случај ни покажува дека 30% од вкупниот варијабилитет на БДП е објаснет т.е детерминиран со варијабилитетот на СДИ. Сепак, остатокот од варијациите се должат на фактори различни од независната променлива или резидуали. Валидноста на моделот е претставена со вредноста на F-статистика. Колку е повисока F-статистиката, толку подобро се вклопува регресивната линија преку вистинските податоци (Antwi et al, 2013).

Table 2 Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. Change
1	.548 ^a	.300	.267	.37432	.300	9.003	1	21	.007

a. Predictors: (Constant), lnfdi

Користејќи проста линерна регресија со ниво на значајност од p (Sig.)= $\alpha=0.007$; t-тест статистик $t=3.001$; степени на слобода $df =21$ ($df=n-k$); критична вредност на t-тестот $t_{df,\alpha} =2.831$, се потврдува линеарната зависност на СДИ и БДП, според правилото за донесување одлуки: $t > t_{df,\alpha}$ (Newbold et al, 2007) или во нашиот случај $3.001 > 2.831$.

Table 3 Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	7.722	.353		21.869	.000
	lnfdi	.204	.068	.548	3.001	.007

a. Dependent Variable: lngdp

Табела 3 ни покажува дека коефициентот на СДИ изнесува 0.204, што укажува дека со пораст на странските директни инвестиции од 1%, ќе доведе до зголемување на БДП за 0.204% .

ЗАКЛУЧОК

Целта на овој труд е анализирање на влијанието на странските директни инвестиции врз економскиот раст на Македонија за период од 1994-2016 година. За анализата е користен простиот класичен регресионен модел и главниот заклучок на емпириската анализа е дека односот помеѓу СДИ и БДП е статистички значаен и дека постои значајна врска меѓу овие променливи. СДИ водат кон повисока трговска и финансиска интеграција којашто ù оди во прилог на домашната економија, но исто така бара и поголема претпазливост на креаторите на политиките. Во глобализацијата на светските трговски и финансиски текови, меѓународното движење на капиталот претставува сè позначајна форма на економските односи. Тоа

денес достигнува размери кои даваат белег на развојот не само на одделни земји и региони туку и на светската економија како целина. Со користење на странскиот капитал истовремено се создаваат услови за увоз на современа опрема и технолошки процеси, ревитализација на постојното стопанство и проширување на производствените потенцијали, што е претпоставка за раст на бруто домашниот производ. Со користењето на истите се зголемува конкурентската способност и извозната ориентација на националната економија. Странските инвестиции се од особено значење за развој на земјите кои се карактеризираат со ниско ниво на економска развиеност, неповолна стопанска структура, мала стапка на домашното штедење, ограничени можности за задолжување во странство и слично. Со цел зголемување на интересот на странските инвеститори за вложување на нивниот капитал во Република Македонија се воведуваат, низа макроекономски политики и реформи, реформа на даночниот систем, заштита на сопственичките права и извршувањето на договорите, како и подобрување на ефикасноста во функционирањето на законодавната, судската и извршната власт и поефикасна администрација.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Alfaro, L. (2003) Foreign Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter, Harvard Business School
- [2] Antwi, S., Mills, E. F. E. A., Mills, G. A., & Zhao, X. (2013). Impact of foreign direct investment on economic growth: Empirical evidence from Ghana. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 3(1), 18-25.
- [3] Bang Vu, T. and Noy, I. (2009) Sectoral analysis of foreign direct investment and growth in the developed countries, *Journal of International Financial Markets, Institutions & Money*, Vol.19
- [4] Carkovic, M. and Levine, R. (2005) Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?, In: Moran, T.H., Graham, E.M., Blomstrom, M. (eds.), *Does Foreign Direct Investment Promote Development?*, Institute of International Economics Press, Washington DC, 2005
- [5] Durham, J., (2004) Absorptive capacity and the effects of foreign direct investment and equity foreign portfolio investment on economic growth, *European Economic Review*, Vol.48
- [6] Hourvoulides, N., & Davcev, L. (2014, April). The influence of foreign investments on employment and economic growth in FYROM. In *International Redete Conference Proceedings: Researching economic development and entrepreneurship in transition economies*. Faculty of Economics, University of Banja Luka.
- [7] Kikerkova, I. (2013, September). Empirical evidence on foreign direct investment impact Empirical Evidence on Foreign Direct Investment Impact upon the Economic Growth of the Republic of Macedonia. In *DIEM: Dubrovnik International Economic Meeting* (Vol. 1, No. 1, pp. 0-0). Sveučilište u Dubrovniku.
- [8] Lipsey, R.E. (2006) Measuring the Impacts of FDI in Central and Eastern Europe, NBER Working Paper Series, No.12808, Chambridge
- [9] Lyroutdi, K., Papanastasiou, J. and Vamvakidis, A. (2004) Foreign Direct Investment and Economic Growth In Transition Economies, *South Eastern Journal of Economics*, Vol.1
- [10] Marwah, K. and Tavakoli, A. (2004) The effect of foreign capital and imports on economic growth: further evidence from four Asian countries (1970-1998), *Journal of Asian Economics*, Vol. 15
- [11] Newbold P., Carlson, W. L. and Thorne, B. M. (2007). *Statistics for Business and Economics*. 6th ed. Pearson Education Inc.
- [12] Popović, G., & Savić, M. (2014). Uticaj stranih direktnih investicija na ekonomski rast u evropskoj uniji. *ECONOMICS-Innovation and economic research*, 2(2), 5-22.
- [13] Sarkar, P. (2007) Does Foreign Direct Investment Promote Growth? Panel Data and Time Series Evidence from Less Developed Countries, 1972-2002, Munich Personal RePEc Archive, No.5176
- [14] Стопанската комора на Македонија. Бела книга 2014 година, Совет на странски инвеститори при Стопанската комора на Македонија.
[http://www.mchamber.mk/\(S\(uyjffed1mypwj3lnxq5zfa\)\)/admin/upload/publications/147_1.pdf](http://www.mchamber.mk/(S(uyjffed1mypwj3lnxq5zfa))/admin/upload/publications/147_1.pdf)
- [15] UNCTAD (1999) – The social responsibility of transnational corporations